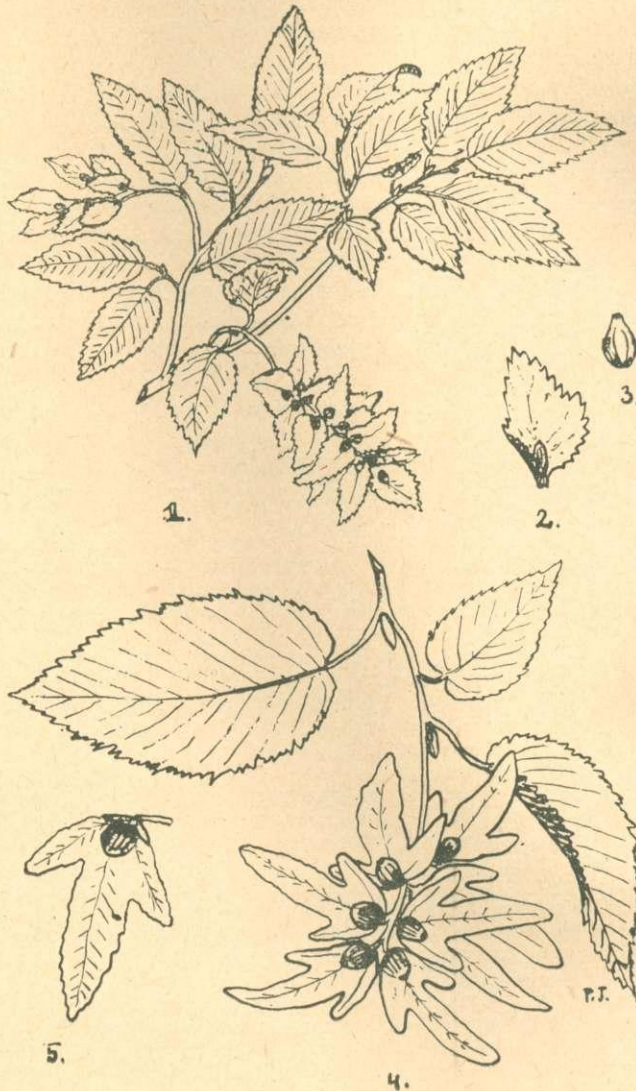

A keleti gyertyán, *Carpinus orientalis* Mill

PAPP JÓZSEF

Erdészeti, kertészeti, botanikai szakkönyveink az erdei fák tárgyalásánál mindeddig csak egyféle gyertyánfát ismertettek. E hiányosságot ki kell egészíteni, mert hazánk flórájába két gyertyánfaj tartozik: a közönséges gyertyán (*Carpinus betulus* L.) és a keleti gyertyán (*Carpinus orientalis* Mill.).

A közönséges gyertyán szinte az egész országban elterjedt, (még az Alföldön is többhelyt fellelhető), nálunk a Fraxino-Carpinion, s a Querceto-Carpinion tagjaként, — míg a keleti gyertyán csak a Vértes hegység két pontján él. Érde-

1. *Carpinus orientalis* Mill., 2. termése, 3. makkocskája,
4. *Carpinus betulus* L., 5. termése

kes, hogy a közelmúltig elkerülte erdszeink, botanikusaink figyelmét e lelőhely, pedig mindkét termőhelyen bőven tenyészik.

A keleti gyertyán a Mediterraneumnak: a Földközi Tenger mellékének a fája. Itália, Balkán, Kisázsia dombvidékein, s 1000—1200 m-ig a hegyek száraz, napos lejtőin, xerotherm sziklaerdőkben stb. tömegesen tenyészik. Elterjedésének keleti határa: a Kaukázus déli lába, Arménia, Észak-szírIA vonaláig tart, a Földközi Tenger északkeleti szögletében levő Alexandrettai- (Iskenderumi) öböl környékén még él, de a közelben levő Cyprus szigetén már nem honos.

A széles övben húzódó, összefüggő elterjedési területét északon szigetszerű termőterületek foltjai kísérik. Horvátországban a Plitvicai tavak környékén, Boszniában: Banjaluka, Jajca stb. közelében, az Alduna, s a Damogled környékén, majd tovább a Szörénységben nagy folton állományképző, Óromániában a délkeleti Kárpátok lábánál Buzau környékén, Dobrudzsa keleti részén, s tovább keletre a Krím félsziget déli csücskén él. Eddig ismert legészakibb előfordulási helye az ősi időben Álmus-hegynek nevezett, Fruska Gora horvátországi, dunamelléki hegység déli lejtőjén volt, honnan néhány laza, kisebb foltról ismertették.

Boros Ádám 200 km-el még északabbra találta meg 1954-ben, a Vértes-hegység déli lábánál, a Csákvár községhez tartozó Temetődülő feletti horhosokban, s az ehhez csatlakozó tető egy részén. Utóbb előkerült még egy helyről: a Vértes délre kifutó dombsorainak egyikén, a Vértesboglár-vasútállomás feletti Csaplári erdő felső részén, s az állomás felőli lejtőjén. Ezen utóbbi termőhelye Magyarország legpompásabban fejlett (315 cm mellm. törzskörméretű) libanoni cédrusának közvetlen szomszédságában van, s azzal együtt tette védetté az Országos Természetvédelmi Tanács.

A Csákvár melletti termőhelyén a horhos nehezen hozzáférhető pontjain bántatlanul hagyott példányai is élnek, ezek gyertyaegyesek és köztük több 1 m mellm. törzskörméretűnél fejlettebb példány is található. A zöme bizony nem ilyen szépen fejlett, mert korábban tarra vágott fák sarjai.

A keleti gyertyán a közönséges gyertyántól apró leveleivel, s termésének más alakjával különbözik. A köz. gyertyán levele 6—12 cm hosszú, s fonákon szőrös, a keleti gyertyán levele csak 3—6 cm-nyi, s fonáka kopasz. A köz. gyertyán makkocskáinak buroklevele 3—6 cm hosszú, háromkarélyú, hol a középső karély az oldalsóknál jóval hosszabb, — addig a keleti gyertyán makkocskáinak buroklevele alig 2 cm-nyi, ferde tojásalakú, fogazottszélű, nem háromkarélyú. Makkocskája is csak felényi, mint a közönséges gyertyáné, s rajta csupán két borda látható, míg amazén több.

A keleti gyertyán belső sajátságaiiban is eltér a köz. gyertyántól, mert szárazságtűrése sokkal nagyobb mérvű. Jelentősége éppen e sajátságában rejlik, mert a kopárfásítók, karszterdősítők értékes, új segítségre találtak benne. Lombos fáink közül csak a molyhostólgy, s a virágos kóris jöhetett eddig számításba a sekélyrétegű, verőfényes, száraz, köves-murvás lejtők beerdősítésénél, ezekhez társul most a keleti gyertyán is. Míg előbbieik görbetörzsű, alacsony fák lévén értékes szerfát nem produkálnak, a keleti gyertyán ilyenekkel is szolgál.

A munkaruha kiadásával, kihordási idejével és egyéb kérdésekkel foglalkozik a Lesznaja Promislenosztj 1959. I. 15. száma. A munkaruhát meghatározott munkakörökben foglalkoztatott dolgozók kapják rendeletileg szabályozott időtartamra. A munkaruhát a vállalattól kilépő dolgozó a kihordási idő hátra levő része alapján meghatározott térítés ellenében megtarthatja. Munkakör változás esetén az új munkakörnek megfelelően módosítják a kihordási időt.